

22. Oktober 1914 : de slag aan de IJzer – Medard Depuydt aan het woord

De slag aan de IJzer klinkt bij iedereen bekend in de oren, maar niemand kan er nog van meespreken als gewezen oudstrijder. Gelukkig zijn er reeds ontelbaar veel boeken geschreven, waar alles uit de doeken wordt gedaan. Hier en daar laat men ooggetuigen aan het woord zoals ook in het boek "Een bloem in het geweer" van Gaston Durnez.

Daarin vertelt Medard Depuydt (° Pervijze 11/07/1893 - + Pervijze 11/01/1980) hoe hij als klaroenblazer van majoor d'Oultremont op 22 oktober 1914 het startsein gaf voor één van de bloedigste gevechten uit de eerste Wereldoorlog op Belgisch grondgebied.

Laat ons beginnen met een kort overzicht van wat er zich tot voor die dag afspeelde op internationaal vlak.

Nadat Duitsland op 1 augustus 1914 Rusland de oorlog had verklaard en op diezelfde dag van Frankrijk een afwijzend antwoord had ontvangen op de eis in het Duits-Russische conflict neutraal te blijven, trokken Duitse troepen op 2 augustus het Groothertogdom Luxemburg binnen. Men stuitte slechts op een officieel protest. Volgens de plannen van de Duitse generale staf - rekening houdend met de trage Russische mobilisatie - zou de hoofdmacht van het Duitse leger eerst Frankrijk moeten verslaan. Het zou daartoe moeten uitwaaiëren door België om in één grote en snelle operatie vanuit het noorden Frankrijk te overrompelen.

Op 4 augustus overschreden de Duitsers de Belgische grens. De langste route naar Frankrijk zou afgelegd moeten worden door de Duitse rechtervleugel. De oninneembaar geachte fortengordel omgeving Luik werd snel veroverd.

Half augustus stroomde een half miljoen Duitse soldaten de Belgische laagvlakte in.

Al op 20 augustus trokken de Duitsers de Belgische hoofdstad binnen. Het Belgisch leger trok zich terug binnen de fortelinie van Antwerpen.

Terwijl de Duitsers ten zuiden van België over een frontlijn van Rijsel tot aan de Elzas, Parijs naderden en de Fransen met een omsingeling bedreigden (eind augustus - begin september), bleven de Belgen zich verschansen rond Antwerpen waar ze voorlopig niet echt werden aangevallen. Nadat de Duitsers aan de Marne een blauwtje hadden opgelopen (4-7 september) moesten ze hun troepen terugtrekken (9-17 september). Nu werd geopteerd voor een westelijk front.

Op 27 september begon het Duitse leger de Belgen achteruit te dringen en dan ging alles zeer snel. Antwerpen viel in handen van de Duitsers en ons leger moest zich ijlings terugtrekken. Als een pletwals rolden de Duitsers over Vlaanderen, richting Duinkerke.

Op donderdag 15 oktober komt het Belgisch leger aan de IJzer waar halt wordt gehouden bij Schoorbakke en men zich klaar maakt om de Duitsers tegen te houden.

Het geheel van de Belgische strijdkrachten bestond nog uit ongeveer 75.000 man en veel te weinig wapens om de Duitse overmacht te kunnen tegenhouden.

Terwijl de Fransen aan de Marne standhielden, vroeg men het berooide overschot van ons leger een laatste inspanning. Men beloofde versterking. De weg naar Duinkerke moest in ieder geval worden versperd.

Op vrijdag 16 oktober hoorde men de kanonnen donderen in de verte, richting Diksmuide en verder. De vierde Belgische legerdivisie overnacht te Schoorbakke. De overmoedige, talrijke en zwaarbewapende Duitse troepen waren in aantocht. Over een front van 100 km rukken de Duitsers op.

Op zaterdag 17 oktober wordt de molen van Schoorbakke opgeblazen. Deze molen stond aan de linkerkant van Schoorbakke, komende van Pervijze-dorp.

In de morgen van 18 oktober worden de Belgische dekkingsstrijdkrachten teruggedreven door het Duitse offensief dat ingezet wordt door de legergroep Von Beseler met drie divisies. De Belgen houden een front van ongeveer 28 kilometer van Nieuwpoort tot fort Knokke met bruggehoofden op de rechter IJzeroever te Nieuwpoort, Schoorbakke en Diksmuide. De strijd is zeer hevig en in de namiddag gaan de voorposten Mannekensvere en Schore verloren.

Keiem, dat een frontale aanval afsloeg wordt ook prijsgegeven na een flankaanval. Beerst ondergaat hetzelfde lot. Met de bajonet wordt Keiem echter heroverd. In het noorden houdt Lombardsijde stand dankzij de steun van het Engelse eskader. Ook die dag arriveren de eerste Franse versterkingen wat het moreel van onze troepen zeker een ruggesteuntje moet gegeven hebben. Daar een krachtige aanval met nieuw aangevoerde divisies tegen het centrum te verwachten is, krijgt de zesde divisie bevel zich te Pervijze te vestigen. De eerste karabiniers die reeds te Pervijze en Lampernisse gebivakkeerd zijn, organiseren de tweede versterkingslijn op de grenzen van Pervijze en Oostkerke.

In de vroege morgen vallen de Duitsers Lombardsijde en Keiem aan, dat een tweede maal verloren gaat. Vanuit Diksmuide wordt een krachtige tegenaanval ingezet wat resulteert in de herovering van Beerst en Vladslo. Beide gemeenten moeten kort nadien weer ontruimd worden.

Op 20 oktober openen de Duitsers met hun vierde leger over de ganse lengte van het front het vuur, wat aanleiding geeft tot een nieuwe uittocht van de burgerbevolking. De Belgische linie houdt echter stand. Vanaf het bruggehoofd van Schoorbakke tot aan de brug van Tervate wordt een nieuwe stelling aangelegd.

Diksmuide krijgt het meest te lijden van het artillerievuur en vertoont, volledig verlaten door de inwoners, met zijn weggerukte daken en geschonden gevels weldra het trieste gelaat van de oorlog.

Terwijl op 21 oktober de gevechten bij Diksmuide voortduren, wordt deze dag gekenmerkt door vergeefse pogingen de IJzer over te steken vlakbij Tervate. Pervijze en Schoorbakkebrug worden gebombardeerd. Onder de nog in de gemeente verblijvende burgerbevolking valt een eerste slachtoffer te betreuren. De 21 jarige Zoë De Graeuwe, dochter van Lodewijk en Sophie Huyghebaert wordt "door een vijandelijk moordtuig getroffen" zoals haar doodsprentje vermeldt. Terwijl het oorlogsgeweld zich om zo te zeggen aan hun achterdeur afspeelt, blijven verschillende inwoners van Pervijze waar ze zijn. Ze gaan niet op de vlucht. Zo vallen er zelfs in de loop van 1915 (tot in augustus) nog verschillende slachtoffers onder de bevolking, doordat ze koppig weigeren te wijken voor de gruwel van het front.

diepe vaarten.

Nu eens moest men erdoor waden, dan weer kon men erover springen of een wankel bruggetje gebruiken. Traag en moeizaam trokken de pelotons naast elkaar over de vlakke. Bij de eerste reeks obussen die in een rij tussen de groepjes neerdonderde, werd er niemand gekwetst. Maar weldra vielen de eerste slachtoffers.

"Wij kwamen voorbij mijn ouders huis en ik zag mijn moeder en vader die nog niet gevlucht waren. Moeder bracht mij vlug een pot met een halve kilo boter. Ik stak hem in het ranseltje op mijn rug. Wat later, bij 't lopen en springen, schokte de pot tegen mijn ander gerief en vloog op de grond. Toen hadden we al geen tijd en geen ogen meer om daar nog naar om te zien. We moesten vooruit ! Tussen twee vlagen obussen in, onder de kogels door. We trokken over de Karpelbrug, over de Beverdijk, recht naar Stuivekenskerke.

Het was kwart na vijf en de duisternis begon al over de polder te vallen toen wij voor de bocht stonden. Weldra zou het donker zijn. Hoeveel mannen waren tot daar geraakt ? Ik kan het niet zeggen. Van de 800 waren er veel achtergebleven, getroffen door een ontploffing of neergeschoten, sommigen in de grachten getuimeld. De overblijvende grenadiers lagen erg uit mekaar geslagen, de ene sectie uiteengerukt door de beschieting, de andere door het moeilijke terrein.

Men trok in verspreide slagorde vooruit, nat en vuil, als baarlijke waterduivels die zich vloekend en tierend uit de modder losrukten, terwijl de ontploffingen aarde en ijzer door het langzaam opstijgende nevelgordijn slingerden, en rookzuilen wegdreven boven ergens een brandend huis of een rondlaaiende partij vlas".

Clairon, sonnez l'assaut ! Ik hoor majoor d'Oultremont het nog altijd zo roepen. Ik liep naast hem, in de voorste rijen. Hij zwaaide met zijn sabel. Eén van zijn vingers was gekwetst en hij likte eraan.

Terwijl bij Nieuwpoort vier vierkante kilometer onder water komt te staan op 22 oktober, slagen de Duitsers er diezelfde nacht in de IJzer in de bocht van Tervate over te steken.

Daar maakt de stroom een grote hoefijzerbocht. De situatie is zeer ernstig en vormt een bedreiging voor de hele verdediging. De volgende namiddag kreeg het tweede bataljon van het eerste grenadiers - waartoe ook Medard Depuydt behoorde - onder leiding van majoor staf-adjunct graaf d'Oultremont, bevel de vijand uit het roodgloeiende hoefijzer te verdrijven en weer over de IJzer te slaan. Nu laten we Medard aan het woord :

Wij lagen met ons bataljon in reserve aan de baan Nieuwpoort-Pervijze, ongeveer twee kilometer voorbij Pervijze. Ik zag ons dorp voor mij en in de verte het dak van mijn ouders hoeve.

'T Kan zowat drie uur kwart in de namiddag geweest zijn, toen de mare kwam zeggen dat we naar Tervate moesten. In klaarlichte dag, dwars door die vlakke polders, waar ge alles en iedereen kunt zien... En de Duitsers maar schieten !

Omstreeks 16 uur was het bataljon opgetrokken. De velden en weiden waar het over moest, zijn doorgroefd en dooraderd met sloten en beken en

Dan zag ik hem met de hand een slaande beweging maken, als een pijnreflex. Ik volgde onze bevelhebber, in de ene hand mijn klaroen, in de andere hand mijn geweer met bajonet. De graaf was niet meer van de jongsten, achtenveertig geloof ik.

Hij liep wat moeilijk. Maar hij begaf niet. Ik zie hem nog over de sloten springen en vooruitstormen, terwijl hij met zijn sabel de weg scheen te wijzen. 'Clairon, sonnez l'assaut !'. Ik blies uit alle macht. Kort nadien werd hij door kogels getroffen en stortte neer, om zo te zeggen aan mijn zijde. De granaten vielen langs alle kanten tussen ons. We werden uit alle richtingen beschoten.

Er zaten Duitsers voor en links en rechts van ons, in de loopgraven die zij op onze troepen veroverd hadden, in de beekjes, in de boerderijen en op onze flanken. Mitrailleurzen maaiden in onze rangen.

Al wie nog kon opstaan, sprong vooruit als razende gekken en er werd daar een tijdlang gevochten in een woest lijf-aan-lijf gevecht, met geweren en bajonetten, met revolvers en sabels. De ene officier na de andere stortte neer. In onze compagnie ging het bevel spoedig over naar luitenant Paternotte.

Medard Depuydt trok met zijn groepje mee in de richting van de dijk. Zijn klaroengeschal werd links en rechts beantwoord door overgebleven liniesoldaten die de bocht tegen de inzijspelende Duitsers hadden verdedigd. Kleine groepjes sloten zich aan. Men trachtte zo goed en zo kwaad als het ging de onduidelijke bevelen te volgen. De verwarring groeide. Een aantal Duitsers had zich verschanst, anderen waren tussen de oprukkende groepjes doorgeslopen en kwamen nu van achter aanvallen.

Wij bereikten de IJzerdijk. Onze eerste opdracht scheen volbracht. De avond viel nu snel en de gevechten verminderden. Er werd nog in het wilde weg geschoten. Wij kropen in de loopgraven en wachtten af wat er ging gebeuren. Er gebeurde niets. In de nacht kwamen geen manschappen meer achter ons. Wij werden evenmin bevoorrad. De luitenant zond mij uit, om te zien of wij geen verbinding met andere troepen tot stand konden brengen.

Het lukte niet. In een hoeve, waar wij enig licht zagen bleken nog Duitsers te zitten. Andere verkenners kwamen met eenzelfde nieuws terug, of bleven weg in de nacht. Omgebracht ? Verdrongen in de grachten ? Wij zaten afgezonderd. Sommige groepjes trachtten zich te verduiken, zochten contact met hun kameraden of lagen op de loer in de weiden waar nog Duitsers rondkropen en gekwetsten vergeefs om hulp schreeuwden. Ons doel was bereikt, de vijand was teruggeslagen, maar wij konden het succes niet verder uitbuiten. Met enkele tientallen overgeblevenen wachtten wij de morgen af. Zonder eten, zonder slapen, doodmoe, in de kou van de poldernacht.

Hoe't komt dat de Duitsers mij 's anderendaags 's morgens niet hebben neergeschoten, weet ik nog altijd niet. Wij werden in de vroege ochtend omsingeld, zonder dat we't zelf goed wisten. Een groep overlevenden van de stormloop was in de duisternis of in de dichte ochtendnevel teruggetrokken maar dat hoorden we slechts later. Luitenant Paternotte bleef met zijn mannen achter in de weide en in de loopgraven, opzij van de weg langs de IJzer vlak achter de aarden berm bij het water. Die berm ligt er nog, hij is alleen wat kleiner en lager. In de nacht waren de Duitsers ongemerkt teruggekomen.

Zij geraakten hier en daar over de stroom en slopen langs de rand van het water, amper een paar meter van onze loopgraven, onder aan de berm. Andere Duitsers, links en rechts in de bocht achtergebleven, maakten zich klaar om ons in de rug aan te vallen.

Toen het negen uur was, zonden ze een groepje met witte vlag naar ons. 'Niet schieten' commandeerde onze luitenant. Eén van de Duitsers gaf hem een platte blikken doos. Daar zat een briefje in. Een ultimatum. Wij moesten ons onmiddellijk overgeven, zoniet... Terwijl de luitenant het briefje las, waren er al jongens die met de onderhandelaars begonnen te praten. Iemand van ons reikte zijn drinkbus aan een Duitser, die ervan dronk en ze dan teruggaf. Overgeven ? Geen sprake van ! Onze luitenant meende dat de situatie nog niet zo slecht was. Hij scheen nog te geloven dat wij uiteindelijk de anderen tot capituleren zouden dwingen. Misschien was dat ultimatum alleen een manoeuvre. 'Ze zijn met velen, schiet verder !' riep hij ons toe. Toen sprongen de Duitsers uit alle richtingen tussen ons. Zij waren wel vijf keer zo talrijk als wij.

Er ontstond een gevecht, maar het was hopeloos. De luitenant werd gekwetst. 'Redt U !' schreeuwde hij. Ik sprong over de weg, in de gracht naast de weide. Het geluk was met mij. De Duitsers hadden hun handen vol met mijn kameraden die ze gevangen namen. Niemand schoot op mij. Ik rende en kroop door de gracht in de richting van Tervatebrug, enkele honderden meters verder. Ergens in een hoevetje wilde ik mij verstoppen, maar het lag er vol gekwetsten en doden. Ik sprong de weg over en de IJzerdijk af. Langs de vloedlijn sloop ik weg. Op een bepaald ogenblik geraakte ik in het water. De koude beving mij. Ik kreeg een gevoel in de borst alsof ik gekwetst was. 'Ik ben eraan' dacht ik. Maar ik vond de kracht om weer op het droge te kruipen. Door de weiden en over de grachten zocht ik onze linie. Vaak botste ik op soldaten die daar neerlagen, alsof ze dekking zochten. Ik sprak er meer dan één aan. Zij antwoordden niet. Zij waren dood.

Medard Depuydt bereikte uiteindelijk de Beverdijk, waar Belgische soldaten een nieuwe verdedigingslinie organiseerden. De jonge gredadier sloot zich aan bij een groep soldaten in de buurt van zijn ouderlijke woning.

Ik vond mijn vader en moeder nog thuis en ik zei : 'Brave mensen, d'r is hier niks meer te beginnen, bolt er algauwe vanonder !'. Zij maakten pak en zak en vertrokken zoals iedereen in de streek. Nog enkele dagen hebben wij daar met onze groep gezeten. Wij moesten ons plan trekken om aan eten en drinken te komen. Ik herinner mij hoe ik voor enkele officieren een serie kippen de kop heb afgeslagen en met smout gebraden in de pan... Ze zaten net aan tafel toen er een kliek soldaten op de vlucht voorbij schoot, en we moesten allemaal maken dat we wegkwamen, een eindje verder het veld in. Ik vond nog de tijd om een mand aardappelen voor onze dertig of veertig zwijnen te gooien en ik hoor mezelf nog roepen : 'kiek, je goa nog nie rechtuut dood zin !'.

We groeven ons in, nabij de spoorweg, vanwaar wij mijn ouders huis zagen liggen. Sommige soldaten vonden er leute in, onze koeien in de wei dood te schieten. Overal in de streek waren huizen en boerderijen vernield om te voorkomen dat de vijand er zou in schuilen. De kerk van Stuivekenskerke is daarom in brand gestoken.

Een officier kwam ook in onze groep enkele mannen 'van goe wille' vragen om 'die hofstee ginder' in vlam te zetten. Ik verzette mij heftig. 'Is dat uw boerderij misschien ?' vroeg hij. 'Ja, van mijn ouders.' zei ik. 'Zoudt ge graag worden doodgeschoten door een mitrailleuze die de Duitsers daar zeker zullen installeren ? Ze kunnen hun geschut zowel in een steenhoop als in een hoeve zetten'. Ik mocht praten zoveel ik wou, de beslissing was gevallen. Onze boerderij moest weg. Toen begonnen de Duitsers een aanval en de vrijwilligers geraakten niet meer tot aan de gebouwen. Ik heb dan moeten toezien hoe men met een Belgisch kanon op ons huis richtte en het in gruzelementen schoot.

Kort daarna was de eerste IJzerslag voorbij. In Nieuwpoort stonden 's nachts de sluizen open en overal in de vaarten en sloten steeg het water, tot het overliep. De diepe weiden en velden werden in enkele dagen tijd herschapen in uitgestrekte vijvers en ondoordringbare moerassen. Het werd één enkele watervlakte van een tiental kilometer lang, 2 tot 3 kilometer breed en bijna één meter diep. Wanneer de Duitsers hun kanonnen wilden wegtrekken, verzonken deze in het slijk. Alle zwaar materiaal, ontelbare mitrailleurs, moesten achtergelaten worden.

Op vrijdag 23 oktober beleeft het front een relatieve rustpauze.

Op zaterdag 24 oktober zet de Franse generaal d'Urbal een brigade van de 42ste divisie in te Pervijze, net op tijd want ongeveer twee Duitse reservedivisies bevinden zich reeds op de linker IJzeroever. Het Belgisch leger vecht hardnekkig op nieuwe stellingen tussen de stroom en de berm van de spoorweg Nieuwpoort-Diksmuide. Maarschalk Foch geeft aan d'Urbal bevel de 42ste divisie in te zetten aan Tervate. De ganse nacht vechten Fransen en Belgen zij aan zij tegen een vijand die stilaan uitgeput raakt.

Zondag 25 oktober kent een rustig verloop behalve te Diksmuide waar talrijke vijandelijke aanvalsgolven worden afgeslagen.

Maandag 26 oktober wordt een zeer kritieke dag in de strijd. Het Belgisch leger moet terugwijken tot aan de spoorwegberm die kost wat kost niet mag worden prijsgegeven. Met het oog op de overstroming die gepland is, wordt het bevel gegeven de doorgangen van de berm te dichtten. Een eerste poging tot overstroming 's nachts geeft maar weinig resultaat.

Een Duits frontsoldaat schrijft :

Voor ons ligt, zonder bomen noch struiken het Polderland tot aan de baan Nieuwpoort-Diksmuide die we zullen veroveren. We zijn er slechts 2000 meter van verwijderd. Tussen twee bomenrijen tot aan het dorp Pervijze loopt onze aanvalsweg (= Schoorbakkestraat). Met de linkervleugel aan de straatweg naar Pervijze vorderen we in 10 dagen van Schoorbakke tot aan de spoorwegdam, op 400 meter van ons doel.

Van dinsdag 27 tot donderdag 29 oktober verzwakt het Duits offensief. Belgen en Fransen houden stand aan de spoorwegberm. De vijand schrijft het volgende neer in zijn dagboek :

's Nachts sturen we patrouilles uit om het te veroveren gebied voor ons te verkennen. Ze brengen echter slecht nieuws. Grachten die op onze kaarten aangeduid staan als uitgedroogd of helemaal niet aangetekend zijn, blijken diepe wateren te zijn met een breedte tot acht meter. Dichtbij de spoorwegberm ligt een door prikkeldraad omgeven water (= Beverdijk) en achter iedere waterloop ligt een zeer waakzame vijand.

In de nacht van 29 op 30 oktober stroomt het zeewater langs de Nieuwpoortse sluizen binnen en dekt alle landerijen af, gelegen tussen de IJzer en de spoorwegberm.

Tussen Nieuwpoort en Pervijze gaan de Duitsers opnieuw tot een grootscheepse aanval over die een beslissende doorbraak moet forceren tussen Ramskapelle en Pervijze. Pervijze wordt bijna veroverd en ze bereiken Ramskapelle. Huis na huis gaat verloren, er wordt weer veroverd na Belgische en Franse tegenaanvallen. De overstroming neemt uitbreiding. De Duitsers bemerken tegen de middag dat in de modderige weilanden achter hen het water stijgt.

Het Duits offensief loopt dood in het water. Ze staan midden of tegenover een overstroomd gebied en beginnen zich op de rechter IJzeroever terug te trekken. Onze Duitse ooggetuige vertelt er het volgende over :

De polders zijn overstroomd, het water stijgt in de grachten, zegt iemand. Het stijgt en stijgt totdat de volgende morgen het bevel komt : "Über die IJzer zurück !" De brug bij Schoorbakke dreunt onder de stappen van de laatste over de IJzer terugtrekkende troepen".

Het bevel tot terugtrekking wordt omstreeks 22 uur gegeven door generaal Von Beseler.

Talrijke vijandelijke soldaten verdronken of werden neergekogeld vanaf de spoorweglijn die als dam de overstroming afperkte. Klaroenblazer Medard Depuydt en zijn groepje lagen op 31 oktober aan het station van Pervijze, toen het water tot daar doordrong.

Wij zagen hoe de Duitsers zich haastig uit de voeten moesten maken, om niet ingesloten te worden of kopje onder te gaan. Wij zaten op de spoorberm en schoten op de vluchtters alsof het konijnen waren.

Weldra staken nog enkel de toppen van de knotwilgen en enkele kapotgeschoten hoeven boven de watermassa uit, terwijl gezwollen lijken van mensen en dieren, helmen, ledige dozen erop dreven. Een huiveringwekkende stilte daalde over het landschap neer terwijl de duizenden lijken geleidelijk aan in de modder wegzonken.

Half november kwam het front tot rust. De wedloop naar de zee had niet tot een beslissing geleid. Er was een lange frontlijn ontstaan van de kust bij Nieuwpoort tot de Zwitserse grens, waar aan weerszijden de soldaten zich nestelden in de loopgraven waar ze zouden blijven tot eind september 1918 bij het begin van het bevrijdingsoffensief.

Tenslotte wil ik nog aanstippen dat de voorbije IJzerslag ook het leven eiste van een soldaat afkomstig van Pervijze. Joseph Feryn, zoon van Robert en Emma Deceunynck, 24 jaar, sneuvelde zoals zijn doodsprentje vermeldt "op het veld van eer aan den IJzer , bij zijn geboorteplaats, in de maand oktober 1914, als soldaat van de 2° compagnie, II bataillon van het derde Linierregiment".